

Начинова Олена,

Кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної
освіти, Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського», м. Одеса.

Ткаченко Аліна,

здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти, Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського», м. Одеса.

МЕТОДИКА КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ПЕРЕД ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті висвітлюється значення сенсорного впливу, та розглядається питання корекції порушення мовлення у дітей перед дошкільного віку засобами сенсорної інтеграції.

Ключові слова: сенсорна інтеграція, сенсорні системи, органи чуття, корекція.

The article considers the problem of the essence of speech disorders in preschool children by means of sensory integration.

Keywords: sensory integration, sensory systems, sense organs, correction.

На сьогоднішній день сенсорна інтеграція, як корекційний метод є важливим об'єктом наукових досліджень у різних галузях науки, серед яких можна назвати психологію, педагогіку, неврологію, медицину, логопедію тощо. Так, серед науковців, які вивчали, описували та досліджували поняття «сенсорна інтеграція» можна виділити імена як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, зокрема М. Монтесорі, Дж. Айрес, А. Банді, Ш. Лейн, Е. Мюррей, У. Кіслінг, Р. Клопова, О. Гладиш, Н. Пименової, Т. Скрипник та ін.

Так, свого часу відома італійська лікарка і педагог Марія Монтесорі відзначала, що високий рівень розвитку органів чуття дитини можливий лише за умови спеціальних вправ й тренувань. У своїй педагогічній системі М. Монтесорі

доволі значну увагу звертала саме на сенсорний розвиток дітей, стверджуючи, що він є фундаментом загального розумового розвитку для кожної без виключення дитини. Для цього М. Монтесорі значну увагу приділяла використанню різноманітних природних сенсорних матеріалів (дерев'яні геометричні фігури різних кольорів та розмірів, клаптики різноманітної тканини, крупи, м'ячики з вовни, тощо) і роботі із ними, яка була направлена на розвиток зорово-розрізняювального, зорово-пізнавального, тактильного сприйняття різних матеріалів [1, с. 131-132].

Важливим буде наголосити, що без сенсорної інформації організм людини не зміг би розвиватися. До прикладу, сучасний учений-нейрофізіолог Х. Дельгадо зазначає, що якщо дитину на кілька років позбавити сенсорних подразників, то «така істота була б повністю позбавлена психічних функцій. Мозок її був би порожній і позбавлений думок; вона не мала б пам'яті, та була б не здатна розуміти, що відбувається навколо. Дозріваючи фізично, вона залишалася б інтелектуально настільки ж примітивною, як і в день свого народження» [2, с. 68].

Функціональна система, яка забезпечує сприймання та аналіз інформації внутрішнього і навколишнього середовища й передачу у відповідні зони кори головного мозку, називається сенсорною системою. Саме завдяки діяльності сенсорних систем у людини формуються відчуття, сприйняття, уявлення, мислення, свідомість, набувається певний досвід, тому задля організації повноцінного зв'язку з навколишнім середовищем для кожної людини важлива і необхідна спільна та злагоджена діяльність усіх сенсорних систем (рис. 1.1) організму людини [2, с. 68].

Рис. 1.1 Основні сенсорні системи людини

Засновником та розробником теорії сенсорної інтеграції та корекційного методу, що заснований на сенсорній інтеграції є відомий американський психолог та фахівець з ерготерапії – Джин Айрес (*JeanAyres*). Науковиця описала свою теорію ще у 1950-х роках, в якій зазначала, що інтеграцію варто розуміти як певний «вид організації будь-чого, інтегрувати – значить зібрати або організувати різні частини в ціле; сенсорна ж інтеграція представляє собою впорядкування відчуттів, які потім будуть будь-яким чином нею використані» [3, с. 9]. У своїх дослідженнях Дж. Айрес вирізняє чотири основні етапи розвитку сенсорної інтеграції особистості в нормі:

I етап – це процес інтеграції пропріоцептивних, вестибулярних і тактильних відчуттів, що забезпечує дитині розвиток вертикалізації та володіння своїм тілом, можливість приймати їжу та знаходити зручну позу, утримувати голову, перевертатись;

II етап сенсорної інтеграції пов'язаний із засвоєнням схеми власного тіла, як основи подальшого розвитку цілеспрямованих дій та рухового планування;

III етап – це той час, коли першочерговими стають розвиток зорового та слухового сприйняття на основі інтеграції з пропріоцептивними, вестибулярними та тактильними відчуттями;

IV етап – це розвиток диференціації та взаємодії спеціалізованих систем адаптивних дій [3, с. 12].

Сенсорна інтеграція – це несвідомий процес, у якому задіяний головний мозок людини, основна функція якого полягає в організації потоку стимулів від органів чуття (смак, запах, дотик, вигляд тощо) для формування сенсорного досвіду та адаптивних (захисних) реакцій на умови навколишнього середовища.

Серед основних завдань методу сенсорної інтеграції можна виділити такі:

- 1) збагачення сенсорного досвіду особистості (отримання різних відчуттів) шляхом впливу на її органи чуття;
- 2) розвиток зорового, слухового, тактильного, кінестетичного сприйняття особистості;
- 3) здатність особистості організовувати отримані відчуття задля здійснення якоїсь діяльності;
- 4) подолання проблем сенсорного сприйняття (дискомфорту, що викликається конкретним стимулом-подразником) [4, с. 170].

Гармонійний розвиток дитини загалом та розвиток й корекція мовлення зокрема, залежить від злагодженої роботи усіх сенсорних систем дитячого організму. Тому методика сенсорної інтеграції у роботі з дітьми раннього віку, що мають порушення мовлення, полягає у організації певного неврологічного процесу, в ході якого відбувається організація різних видів впливів на відчуття (тобто всебічний сенсорний розвиток), які, в свою чергу, здійснюють позитивний та ефективний вплив на розвиток та корекцію порушень дитячого мовлення [5, с. 12]. Важливим буде сказати, що метод сенсорно-інтегративного впливу у логопедії доречно використовувати у випадках, коли дитина має такі особливості розвитку мовлення як:

- відсутність або недорозвиток мовлення у дітей при нормальному слуху і первинно збереженому інтелекті;
- різні форми відсутності мовлення (алалія, затримка мовленнєвого розвитку, системні порушення мовлення у дітей з порушеннями емоційно-вольової сфери, інтелекту), тяжкі порушення вимовної сторони мовлення (дизартрія тощо);
- порушення слухового і зорового сприйняття;
- порушення звуко-складової структури слів;

- порушення засвоєння лексико-граматичних компонентів мовлення;
- неможливість інтегрувати сенсорну інформацію, що надходить через сенсорні системи (візуальну, звукову, нюхову, смакову, тактильну, вестибюлярну і пропріорецептивну) [6].

Майже для кожної дитини, що має порушення мовлення, характерними є відхилення у розвитку дрібної моторики, яку важливо тренувати і розвивати методами сенсорної інтеграції. Тож, нижче представимо деякі вправи та ігри для розвитку дрібної моторики із використанням сенсорної інтеграції:

- пальчикові ігри, які доречно супроводжувати віршами та римуванням, що допомагатиме дітям запам'ятовувати послідовність рухів;
- ігри з піском, що розвивають творчий потенціал, покращують просторове сприймання, стимулюють дрібну моторику та тактильні відчуття;
- ігри та вправи з дрібними предметами (квасоля, горох, насіння, гудзики), що передбачає викладання візерунків та фігур, сортування за розміром, кольором, формою;
- застібання гудзиків, блискавок, кнопок, що розвивають дрібну моторику, вчать виконувати точні рухи, покращують координацію рухів рук і очей тощо.

Одним із сучасних засобів реалізації методу сенсорної інтеграції у роботі із дітьми, що мають мовленнєві порушення, є спеціально обладнана сенсорна кімната, що являє собою штучно створене й наповнене різноманітними стимулами розвивальне середовище (як от сенсорні тренажери, сенсорні доріжки, бізіборди, сортери, різноманітні природні матеріали, фітболи, балансири тощо), де дитина, перебуваючи в безпечному, комфортному оточенні, самостійно або в супроводі фахівця досліджує навколишнє середовище.

Таким чином, преддошкільний вік відіграє важливе значення у корекції мовленнєвих порушень у дітей. Одним із дієвих засобів корекції наявних відхилень є сенсорна інтеграція. Сутність і особливість цього методу полягає у здійсненні корекційного впливу на різні сенсорні системи дитини, тобто її комплексний сенсорний розвиток. У випадку корекції мовленнєвих порушень основний корекційний вплив повинен здійснюватись на артикуляцію, тактильні відчуття,

загальну й дрібну моторику. При цьому сенсорна інтеграція має приносити дитині задоволення, викликати зацікавлення та інтерес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лисенко Н. В., Корста Н. Р. Педагогіка українського дошкілля: У 2 ч.: Навч. посіб. К.: Вища шк., 2006. Ч. 1. 302 с.
2. Пименова Н. Сенсорна інтеграція як основа гармонійного розвитку дитини. Педагогічні обрії. № 1. Т.130. 2024. С. 66–74.
3. Айрес Е. Джин. Дитина і сенсорна інтеграція. Пер. Т. Колесник. К.: Вид-во Ростислава Бурлаки. 2024. 266 с.
4. Кіпаренко О. Сенсорна інтеграція як метод корекції розладів у дітей. Проблеми сучасної психології. 2020. Випуск 49. С. 152-176.<https://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/206863/206825>
5. Данилюк І.В., Буркало Н.І. Сенсорна інтеграція та її значення для розвитку дитини. *Психологічний журнал. Volume 10 Issue 2 (82) 2024*. С. 7-26.
<https://apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/1604/926>
6. Сенсорно-інтегративна логотерапія в роботі з дошкільниками. Майстер-клас для педагогів.
<https://naurok.com.ua/sensorno-integrativna-logoterapiya-v-roboti-z-doshkilnikami-183960.html>
7. Машталер А.С. Корекційно-розвиткова робота з розвитку дрібної моторики рук у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Актуальні проблеми психології, 2018, 14(3), 239-244.
8. Рома О.Ю., Близнюк В.Ю., Борук О.П. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації «Безмежний світ гри з Lego. The LEGO Foundation, 2016. 140с.
9. Зелінська-Любенко К.О. Розвиток дрібної моторики у дітей із мовленнєвими порушеннями. *Сумський педагогічний університет імені А.С.Макаренка*. 2020. С. 123-152.
<http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/494/13151/27504-1?inline=1>